

SOSTEn kärkitavoite 2021

Rakennetaan kasvua investoimalla kaikkien työllisyyteen

päivitetty 25.3.2021

Nykytila ja kehittämiskohteet

Työllisyysasteen nostaminen on Suomessa pitkäaikainen politiikkatavoite julkisen talouden kestävyuden parantamiseksi. Tärkeä osa tavoitetta on vähentää työn ulkopuolelle jäämisen tuomaa yhteiskunnallista, terveydellistä, sosiaalista ja taloudellista osattomuutta sekä eriarvoisuutta. Jo ennen koronaviruspandemiaa työllisyysasteen nostamisen arvioitiin vaativan merkittäviä toimia; yhä kestävä pandemia vain lisää työllisyysasteen nostoon tähtäävien toimien tarvetta.

Koronaviruspandemian vaikutukset työmarkkinoihin ja työllisyyteen vuonna 2020 olivat merkittäviä. Työttömien määrä nousi 20 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna ja yli vuoden työttömänä työnhakija olleiden määrä yli 33 prosenttia (lokakuu 2020). Laaja työttömyys eli työttömien työnhakijoiden ja palveluissa olleiden yhteismäärä oli lokakuun lopussa 431 300. Työmarkkinoiden ennustetaan alkavan elpyä hitaasti vuoden 2021 loppupuolella. Työmarkkinoiden elpymisen suhteen on kuitenkin vielä monta kysymysmerkkiä.

Pitkäaikaistyöttömyys oli hieman kasvussa jo ennen koronaviruspandemiaa. Työmarkkinoiden tulevasta elpymisestä huolimatta pitkäaikaistyöttömyyden ennustetaan kasvavan voimakkaasti tulevina vuosina. Pitkäaikaistyöttömiä ja pitkäaikaistyöttömyyteen rinnastettavissa tilanteissa olevia ihmisiä oli lokakuun lopussa yli 156 000. Kohderyhminä yli 55-vuotiaat, osatyökykyiset, vammaiset, maahanmuuttajataustaiset ja nuoret ovat muuta väestöä heikommassa työmarkkinatilanteessa. Haasteena on yhä kohtaanto-ongelma niin osaamisen kuin avointen työpaikkojen sijainnin suhteen. Alueellinen eriarvoistuminen on hälyttävää. Koronaviruspandemiasta elpyminen voi vain korostaa tätä ongelmaa työmarkkinoiden kohentuessa alueittain eri aikaisesti.

Väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen kehitys Suomessa on huolestuttava. Investoinnit työllisyysasteen nostamiseksi muita heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyttä parantamalla ja koko väestön työkykyä ja osaamista parantamalla ovat tärkeämpiä kuin koskaan aiemmin. Esimerkiksi työelämän ulkopuolella olevista osatyökykyisistä ja vammaisista 65 000 haluaisi työskennellä. Rakennetyöttömät mukaan lukien meillä on yli 200 000 henkilön työvoimareservi, jota ei tulisi hukata. Alityöllisyys ja jopa työvoiman ulkopuolelle jääminen on yleistä erityisesti matalasti koulutetuilla, joilla on myös useasti muita terveyteen ja työkykyyn liittyviä työllistymisen esteitä. Työttömien työnhakijoiden lisäksi Suomessa on noin 300 000 osatyökykyistä työelämässä, joiden työssä pysymisen tukeminen on ensiarvoisen tärkeää.

Työmarkkinoiden elpymässä tarvitaan sekä pitkän että lyhyen aikavälin keinoja työllistymisen edistämiseksi. Pitkän aikavälin työllisyyttä nostavista toimista keskeisiä ovat koulutus-, terveys- ja sosiaalipalvelut, joilla varmistetaan osaavan, tuottavan, terveen ja hyvinvoivan työvoiman tarjonta. Lyhyemmällä aikavälillä tärkeitä ovat työvoimapolitiittiset toimet sekä joustava sosiaaliturva, joilla pyritään parantamaan sitä, että käytettävissä oleva työvoima myös saadaan käyttöön.

SOSTEn suositukset työllistymisen edistämiseksi

SOSTE painottaa hyvinvointitaloudellisia investointeja työkykyyn - terveyteen, hyvinvointiin ja osaamiseen – keskeisenä keinona nostaa työvoiman tuottavuutta ja potentiaalista työllisyysastetta. SOSTEn työllisyyspoliittiset tavoitteet kohdistuvat ennen kaikkea muita heikommassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työkyvyn edistämiseen ja tukemiseen sekä toisaalta osaamisen kehittämiseen. Toimiva, työllistymistä tukeva ja tarvelähtöinen palvelujärjestelmä tukee ihmisen hyvinvointia, parantaa työllistymisedellytyksiä sekä vähentää kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita työttömyydestä yhteiskunnalle aiheutuvia kuluja.

Hyvinvoinnin kasvu perustuu pitkällä tähtäimellä lähes yksinomaan tuottavuuskasvuun, mikä entisestään korostaa tarvetta työvoiman tuottavuuden parantamiseen terveyttä, työkykyä ja osaamista parantavilla toimilla. Tällä hetkellä työvoiman osaaminen näyttää vastaavan puutteellisesti työmarkkinoiden tarpeisiin. Lisäksi terveyteen ja työkykyyn liittyvät esteet vaikeuttavat paitsi matalasti koulutettujen, myös osaamiseltaan työmarkkinoita vastaavan työvoiman työllistymistä.

OECD tutkimusraportin ”Työttömyyden kasvot” mukaan heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymiseen vaikuttavat erityisesti työkykyyn liittyvät esteet: osaaminen, työkokemus, terveys ja hoitovastuut. Jokainen työtön on yksilö ja myös työttömien tarpeet ovat erilaiset. Ne voivat myös muuttua. Tarpeet voivat liittyä työmarkkinoilla toimimiseen, osaamiseen tai yksilön voimavaroihin.

Hallitus on käynnistämässä isoja rakenteellisia muutoksia liittyen työttömien henkilökohtaiseen palveluun ja osatyökykyisten työllistymiseen. Työllisyyden kuntakokeilut ja pohjaismainen työvoimapalveluiden malli tuovat mahdollisuuden työttömien yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen nykyistä paremmin.

Rakenteellisen työttömyyden vähentämiseksi tarvitaan paitsi työllisyyspoliittisia myös sosiaali-, terveys-, koulutus- ja asuntopoliittisia keinoja. Toimivat hoito- ja kuntoutusketjut, palveluihin ohjaaminen, toimiva joukkoliikenne, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuuden lisääminen, joustava sosiaaliturva sekä mahdollisuus osaamisen kehittämiseen edistävät työllistymistä.

Työ- ja toimintakykyä sekä osaamista on jatkuvasta kehitettävä

Tavoitteena on, että koko ikäluokka siirtyy tutkintoon johtavasta koulutuksesta työmarkkinoille terveydeltään, osaamiseltaan ja muulta työkyvyltään työmarkkinoiden tarpeita vastaavana. Sosiaali-, terveys-, työllisyys- yritys- ja koulutuspolitiikan tehtävänä on varmistaa, että yksilöiden osaamisessa tai opiskelu- ja työkyvyssä syntyviin puutteisiin vastataan myös koko työuran ajan. Tarpeita niin osaamisen kuin työkyvyn parantamiselle luovat yhteiskunnan ja työelämän muutokset sekä yksilön elämässään kohtaamat erilaiset haasteet.

Toisen asteen tutkinnon puute on merkittävä selittävä tekijä työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta syrjäytymisessä. Ongelmaan pyritään vastaamaan vuodesta 2021 alkaen voimaan astuvalla oppivelvollisuuden pidentämisellä 18 ikävuoteen. Rinnalle tarvitaan jatkuvia panostuksia ehkäisevään työhön, tukipalveluihin aina varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ongelmien ehkäisemiseksi sekä niihin tarttumiseksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Elinikäinen oppiminen ja hyvinvointi pitää mahdollistaa kaikille, jotta yksilöt pystyvät menestymään työmarkkinoilla ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan.

Työttömyydellä on selkeä yhteys terveyteen ja hyvinvointiin. Työttömien sairastavuus on työssäkäyviä korkeammalla tasolla, ja siten myös heidän terveyspalvelujen tarpeensa on suurempi. Jos tähän palvelutarpeeseen ei vastata, on vaarana, että heidän terveytensä heikkenee entisestään ja työllistyminen vaikeutuu. Terveyspalvelujen saatavuudella ja saavutettavuudella on siten suuri merkitys terveyserojen kaventamisessa ja työttömyyden kielteisten vaikutusten vähentämisessä. Asiakasmaksut eivät saa muodostua työttömille palvelujen käytön esteeksi.

Panostamalla mielenterveyden ongelmien ehkäisyyn ja oikea-aikaiseen hoitoon voitaisiin merkittävästi vähentää niitä kustannuksia, joita mielenterveyden häiriöistä aiheutuu suomalaiselle yhteiskunnalle ja työelämälle. Siksi vaadimme, että terapiatakuu toteutetaan vielä tämän vaalikauden aikana.

Terapiatakuu parantaisi hoidon saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta. Samalla se lisäisi ihmisten työ- ja toimintakykyä, jota tarvitaan nykyistä korkeamman työllisyysasteen saavuttamiseksi. Laskelmien mukaan terapiatakuun vuosikustannus on noin 35 miljoonaa euroa, kun mielenterveyden häiriöiden

kokonaiskustannukset Suomessa ovat OECD:n arvion (2018) mukaan noin 11 miljardia vuodessa.

Hallituksen työkykyohjelman kokonaisuudet ovat myös hyvä askel kohti vahvempaa työ- ja toimintakyvyn arviointia ja tarvelähtöisiä palveluita. Vaikuttavuuden lisäämiseksi toimia tulisi kuitenkin laajentaa. ”Työkyvyn tuki osaksi tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusta” - toimenpidekokonaisuus tulisi laajentaa koko maan kattavaksi siten, että jokaiseen sote-keskukseen rakentuu asiakkaiden tarpeisiin vastaava työkyvyn tuen palvelukokonaisuus. Myös työkykyohjelmassa kokeiltavien tuetun työllistämisen menetelmän malleja tulee valtakunnallistaa ja kohderyhmiä laajentaa.

Kuntoutuskomitean suositusten toimeenpanoa on aktiivisesti edistettävä kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelman mukaisesti. Työttömien pääsyä kuntoutukseen on tehostettava ja järjestettävä heille ennaltaehkäisevät terveyspalvelut. Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön uudistuksia on edistettävä.

Työelämän kehittäminen ja työnantajien tukeminen

Työelämän käytäntöjen on laajasti tuettava korkeaa työllisyyttä ja pitkiä työuria. Kokoaikatyöhön tähtäävä normi ja joustamattomat työajat ja -muodot vaikeuttavat monien – erityisesti vammaisten ja pitkäaikaissairaiden – työllistymistä ja työssä pysymistä. Työhyvinvointia, työajanjoustoja, osa-aikatöitä ja työnteon muotojen moninaistamista on määrätietoisesti edistettävä. Koronaepidemian myötä yleistynyt etätyöskentely ja monipaikkaisuus tulisi mahdollistaa jatkossakin.

Työnantajien merkitys joustavan, työkykyä ja osaamista tukevan työelämän saavuttamisessa on keskeinen. Työn ja työpaikkojen muokkaamiseen kaikille sopivaksi on kiinnitettävä erityisesti huomioita. Moninaiset työyhteisöt ovat nykypäivää.

On selvitettävä laajasti eri keinoja, joilla työnantajilla olisi mahdollista ja kannattavaa tukea työntekijöiden osaamista ja työkykyä koko työuran ajan. Näillä keinoin työnantajat saadaan kantamaan nykyistä suurempaa yhteiskuntavastuuta mm. osatyökykyisen ja vammaisten henkilöiden työllistymisestä.

Työvoimapalveluja tarjoavien on panostettava työnantajayhteistyöhön erityisesti osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymisen edistämiseksi. Rakenteellisten kannustinten, asenteisiin vaikuttamisen ja taloudellisen tuen lisäksi työnantajien rekrytointikynnystä madaltaa työpaikalle vietävä konkreettien tuki ja ohjaus. Työhönvalmennusta onkin lisättävä ja työkykykoordinaattoritoimintaa laajennettava.

Palkkatuki auttaa erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Järjestötyöpaikka, jossa on tarjolla samalla myös valmentavaa tukea, vastaa parhaiten näiden henkilöiden tarpeisiin. Palkkatuen kokonaisuudistusta valmistellaan parhaillaan. Täysi palkkatuki (100 %) tulee säilyttää järjestöjen ja säätiöiden erityistukena. 100 prosentin palkkatukea on käytetty erityisesti ns. pitkien, integroitujen palvelupolkujen yhtenä osana. Sillä on pystytty tarjoamaan pitkän (tyypillisesti 2-4 vuotta) kuntoutumispolun asiakkaille työllistymisen vaatima työkokemus sekä usein koulutus tai sen päivittäminen oppisopimuksella. Tuen kriteerinä tulisi olla työttömyyden pituus sekä arvioitu pitkäaikaistyöttömyyden riski. Tarvitaan myös tapauskohtaisen harkinnan mahdollisuutta sekä työ- ja toimintakyvyn arviointeja. Uudistuksessa on myös kiinnitettävä huomiota muiden palveluiden kytkemiseen palkkatuettuun työhön.

Kohtuuhintaisen asumisen tukeminen

Suomessa omistusasumisen vahva asema ja asumisen hinta erityisesti kasvukeskuksissa vaikeuttavat alueellista liikkuvuutta ja työn vastaanottamista. Suomessa vuokralla asuvien asumismenojen osuus käytettävistä tuloista on tuoreen selvityksen mukaan kaikkien OECD-maiden korkein. Kohtuuhintainen asuminen on turvattava koko maassa. Kuntien on lisättävä kaavoitusta ja varattava tontteja yleishyödyllisille tahoille. Kasvukeskuksiin on rakennettava lisää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja. Nämä toimet hidastaisivat vuokrien nousua.

Järjestöjen asiantuntemuksen integroiminen laajasti osaksi TE-palveluiden kokonaisuutta

Järjestöillä on vahvaa kokemuksellista osaamista pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten tukemisessa. Moni vaikeimmin työllistyvä tarvitsee monipuolista tukea, jotta hänen itsetuntonsa paranee, osaamisensa vahvistuu ja työelämävalmiutensa kohenevat. Sen lisäksi, että järjestöillä on osaamista muun muassa osatyökykyisten, vaikeasti työllistyvien, pitkäaikaistyöttömien ja maahanmuuttajien työllisyyspalveluiden ja tuen tuottamisessa, heillä on myös ensikäden tietoa siitä, mihin tarpeisiin näiden toimenpiteiden tulee vastata.

Järjestöjen tuottamilla erilaisilla palveluilla, jotka alkavat kynnyksettömistä palveluista ja etenevät intensiivisten sekä täsmäpalveluiden kautta työmarkkinapalveluihin, vastataan usein sellaisiin tarpeisiin, jotka muuten jäisivät työllisyyspalveluiden kokonaisuudessa huomioimatta. Järjestöt myös neuvovat, ohjaavat sekä tuottavat tietoa esim. pitkäaikaissairaiden tai vammaisten työllistymiseen ja työssä pysymiseen liittyvissä kysymyksissä.

Järjestöjen, säätiöiden, kunnallisten toimijoiden ja yhteiskunnallisten yritysten pitkäaikaistyöttömille, vammaisille, osatyökykyisille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville tuottamat eritasoiset palvelut on integroitava nykyistä vahvemmin osaksi työvoimapalveluiden kokonaisuutta. Tämä edellyttää, että näiden toimijoiden resurssit turvataan. Työvoimapalveluita järjestävien ja tuottavien tahojen on kehitettävä poikkihallinnollista ja verkostomaista työotetta, jotta järjestöjen laajaa tietotaitoa voidaan hyödyntää.

SOSTEn suositukset:

- Työkykyohjelman ”Työkyvyn tuki osaksi tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusta” -toimenpidekokonaisuus on laajennettava koko maan kattavaksi. Myös työkykyohjelmassa kokeiltavien tuetun työllistämisen menetelmän malleja on valtakunnallistettava ja kohderyhmiä laajennettava.
- Kuntoutuskomitean suositusten toimeenpanoa on aktiivisesti edistettävä kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelman mukaisesti.
- Työttömien pääsyä kuntoutukseen on tehostettava ja järjestettävä heille ennaltaehkäisevät terveyspalvelut.
- Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön uudistukset on aloitettava mitä pikimmiten.
- Työhyvinvointia, työajanjoustoja, osa-aikatöitä ja työn teon muotojen moninaistamista on määrätietoisesti edistettävä. Tämä edellyttää asennemuutosta sekä mahdollisia lainsäädäntömuutoksia muun muassa osa-aikatyön tarjoamisen mahdollistamiseksi.
- On selvitettävä laajasti eri keinoja, joilla työnantajien olisi mahdollista ja kannattavaa tukea työntekijöiden osaamista ja työkykyä koko työuran ajan. Näillä keinoin työnantajat saadaan kantamaan nykyistä suurempaa yhteiskuntavastuuta mm. osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllistymisestä.
- Työvoimapalveluja tarjoavien tulee panostaa työnantajayhteistyöhön erityisesti osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymisen edistämiseksi.

- Työhönvalmennusta on lisättävä ja työkykykoordinaattoritoimintaa laajennettava.
- Täysi palkkatuki (100 %) tulee säilyttää järjestöjen ja säätiöiden erityistukena.
- Terapiatakuu on toteutettava tämän vaalikauden aikana terveyden ja työkyvyn vahvistamiseksi. Terapiatakuu on irrotettava laajemmasta hoitotakuusta, ja toteutettava etupainotteisesti.
- Kohtuuhintainen asuminen on turvattava koko maassa. Kuntien on lisättävä kaavoitusta ja varattava tontteja yleishyödyllisille tahoille. Kasvukeskuksiin on rakennettava lisää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja.
- Järjestöjen, säätiöiden, kunnallisten toimijoiden ja yhteiskunnallisten yritysten pitkäaikaistyöttömille, vammaisille, osatyökykyisille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville tuottamat eritasoiset palvelut on integroitava vahvemmin osaksi työvoimapalveluiden kokonaisuutta. Näiden toimijoiden resurssit on turvattava.
- Työvoimapalveluita järjestävien ja tuottavien tahojen on kehitettävä monitoimijaista, poikkihallinnollista ja verkostomaista työtötta.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Päivi Kiiskinen, paivi.kiiskinen@soste.fi, p. 0400 516018

Erityisasiantuntija Aleksi Kalenius, aleksi.kalenius@soste.fi, p. 040 5741618